

Юлія Куценко
(Переяслав-Хмельницький)

РОЗВИТОК ПРИВАТНИХ ПАНСІОНІВ ПОЛТАВСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX ст.

У статті висвітлюється розвиток приватних пансіонів Полтавської губернії та з'ясовуються їхні особливості в системі тогочасних освітніх реформ.

Мета дослідження – на основі вивчення джерел та здобутків історіографії з'ясувати особливості розвитку приватних пансіонів у Полтавській губернії. У процесі опрацювання комплексу джерел були використані загальнонаукові методи: аналітичний, узагальнюючий, індуктивно-дедуктивний, системний, метод актуалізації та історико-типологічний.

Виникнення в Україні приватних пансіонів простежується в першій третині XIX ст. Пансіони – це закриті приватні навчальні заклади, в яких не лише викладалися різногалузеві предмети, а здійснювалося виховання і утримування учнів. У другій половині XIX ст. такі заклади втратили свою популярність через конкуренцію з жіночими інститутами, гімназіями та прогімназіями. Проте вони зберегли своє значення навіть на початку XX ст. у провінційних містах, де не набули розповсюдження жіночі середні школи. Жіночі пансіони Полтавської губернії, як і всієї України, в період з 1812 до 1836 рр. мали характер закритих станових навчальних закладів. Вони призначалися для навчання і виховання дітей вищих верств населення – дворян, купців двох вищих гільдій та обер-офіцерів. Лише в 1878 р. до них дозволили приймати дочок батьків усіх станів, не обкладених подушним податком. Заснування пансіонів створило альтернативу домашній освіті, доступній лише заможним представникам суспільства. До початку 60-х рр. XIX ст. у Полтавській губернії діяло 24 приватних навчальних заклади. Сюди входили і жіночі приватні пансіони, що поділялися на три категорії і прирівнювалися до гімназій, повітових і парафіяльних училищ. Основне значення цих навчальних закладів полягало у наданні вихованням орієнтованої підготовки до державної служби й енциклопедичної освіти. Це давало можливість таким навчальним закладам формувати особистість, здібності молодих дворян і досягнення успіху в подальшій діяльності.

Ключові слова: *приватні пансіони, жіночі пансіони, приватні навчальні заклади, засновник навчального закладу.*

Серед проблем історії культури України важливе місце посідає дослідження формування і особливостей розвитку системи освіти, діяльності середніх навчальних закладів. Вивчення процесу створення та функціонування пансіонів дозволяє виявити на мікрорегіональному рівні формування та умови розвитку освіти на території України, простежити історичні закономірності генези навчання у Полтавській губернії, прокласти своєрідний «місток» між минулим і сучасністю. Набутий досвід вирішення освітянських проблем у XIX – початку XX ст. є досить важливим, а тому його варто враховувати і використовувати практично сучасним представникам влади та педагогам.

Першими публікаціями, що висвітлюють політику уряду стосовно приватних закладів освіти, були праці В.В. Григор'єва та І.А. Альошинцева, у яких автори показали місце та значення приватних закладів у системі освіти Російської імперії. У ході наукового пошуку виявлено, що визначена нами проблема ще не була предметом окремого цілісного наукового аналізу. Деякі аспекти діяльності освітніх установ знайшли відображення у дослідженнях О. Розенко, О.В. Перетятко, Е.О. Лихачової, О.М. Друганової, Т.В. Сухенко, І.М. Левченко, С.О. Гущиної та інших.

Оцінка приватного навчання відображалась і на сторінках тогочасної художньої літератури. Так, М. Гоголь у «Мертвих душах» дав таку характеристику приватного жіночого пансіону: «Гарне виховання, як відомо, здобувається в пансіонах ... А в пансіонах, як відомо, три головні дисципліни становлять основу людських чеснот: французька мова, потрібна для щастя родинного життя, фортепіано, для дарування приємних хвилин чоловікові, і, нарешті, власне господарська частина: плетіння гаманців та інших сюрпризів. А втім, бувають різні вдосконалення й зміни в методах, особливо за нашого часу; усе це більш залежить від розважливості й здібностей самих господинь пансіону. У деяких пансіонах буває так, що попереду – фортепіано, потім – французька мова, а тоді вже – господарська частина. А іноді буває й так, що попереду господарська частина, тобто плетіння сюрпризів, потім – французька мова, а тоді вже – фортепіано. Різні бувають методи...». Відомі українські просвітителі Т. Шевченко, І. Франко, М. Коцюбинський, Леся Українка наголошували на необхідності надання всебічного виховання для дівчат, засуджували обмеження соціальної ролі жінки і виховання в ній лише «домашньої» [3, с. 38-48].

Упродовж XIX – XX ст. в Російській імперії відбувався стрімкий розвиток промисловості та сільського господарства, що у свою чергу потребувало освіченої та кваліфікованої робочої сили. Через забюрократизованість керівництвом державної системи освіти та браком коштів для подальшого розвитку цієї системи збільшувалося створення мережі приватних навчальних закладів. Виникнення в Україні приватних пансіонів простежується з першої третини XIX ст. Пансіони – це закриті приватні навчальні заклади, у яких не лише викладалися різногалузеві предмети, а здійснювалося виховання і утримування учнів. Порівняно зі школами в таких закладах викладалася більша кількість предметів. Існування пансіонів було нетривалим і не мало міцної основи для створення системи середньої освіти. У другій половині XIX ст. такі заклади втратили свою популярність через конкуренцію із жіночими інститутами, гімназіями та прогімназіями, проте вони зберегли своє значення навіть на початку XX ст. у провінційних містах, де не були поширеними жіночі середні школи.

Першим документом, у якому зверталася увага на приватні заклади освіти, стало «Положення про малі та головні училища» (1784 р.), у якому зазначалося, що навчання у пансіонах здійснювалося за програмами училищ. Якщо раніше пансіони відкривалися стихійно, то після оприлюднення Положення необхідним стало отримання дозволу в училищній комісії. Таким чином уряд уперше звернув увагу на діяльність приватних закладів і взяв їх під свою опіку.

У XIX ст. уряд здійснював жорсткий контроль над приватними закладами. Щоб відкрити заклад, необхідно було подати: документи, які засвідчували б особу (засновника закладу) та вчителів, які працюватимуть; навчальні плани та програми. Право викладати у приватних пансіонах надавалося лише тим, хто мав свідоцтво про знання предмета і методики його викладання. Педагоги приватних закладів повинні були працювати лише за книгами, по яких викладалися предмети в училищах імперії. Навчальний план засновник не мав права змінювати. Ставилася лише одна вимога – наявність російської мови при укладанні навчальної програми [1, с. 36]. Серед засновників закладів і викладацького складу нерідко були іноземці.

У 1811 р. О. Розумовський писав: «У нашій державі набула розповсюдження іноземна освіта. ...Виховуючи своїх дітей учителями-іноземцями, дворянство та інші прошарки населення готують повільну пагубу суспільству. Майже всі пансіони імперії юним росіянам навіюють неповагу до мови рідної, охолоджують їхні серця до всього домашнього, і в серці Росії із росіянина виховують іноземця. І це призводить до викорінення народного духу» [3, с. 75-76]. Щоб зберегти націю від такого негативного впливу було впроваджено такі заходи та вимоги до засновника закладу: окрім освіченості враховувалися моральні якості, вільне володіння та викладання предметів виключно російською мовою (особлива увага зверталася на історію).

У травні 1858 р. було проголошено «Положення про жіночі навчальні училища відомства МНО», суть якого полягала в тому, щоб залишити за жіночими училищами структуру приватних навчальних закладів. У Статуті від 19 лютого 1868 р. приватні навчальні заклади поділялися на три розряди: училища вищого, або першого, розряду, де передбачалося мати не менше 6 класів; училища II розряду – не менше 3-х класів; до училищ III розряду належали двокласні та однокласні училища. Навчальний курс одного класу тривав не менше року [10, с. 17].

Жіночі пансіони в Полтавській губернії, як і на території всієї України в період 1812-1836 рр., мали характер закритих станових навчальних закладів. Вони призначалися для навчання і виховання дітей вищих верств населення – дворян, купців двох вищих гільдій та обер-офіцерів. Лише в 1878 р. до них дозволили приймати дочок батьків усіх станів, не обкладених подушним податком. Заснування пансіонів створило альтернативу домашній освіті, доступній лише заможним представникам суспільства. До початку 60-х рр. XIX ст. у Полтавській губернії діяло 24 приватні навчальні заклади, куди входили і жіночі приватні пансіони, які поділялися на три категорії, що прирівнювалися до гімназій, повітових і парафіяльних училищ.

О. Перетятко у дисертаційному дослідженні класифікував вітчизняні приватні школи за освітнім рівнем кінця XIX – початку XX ст.: а) навчальні заклади I розряду (середні школи): гімназії різних типів, реальні училища, комерційні училища; б) навчальні заклади II розряду (школи підвищеного рівня): прогімназії, ремісничі училища [7, с. 95]. Різноманітність типів приватних шкіл відмічає і сучасна російська дослідниця О. Розенко. Проаналізувавши навчальні заклади, що функціонували на території Російської імперії наприкінці XIX – на початку XX ст., авторка зазначає, що «приватні школи різнилися одна від іншої не лише педагогічними концепціями, а й складом учнів, фінансовим становищем та організаційними умовами» [9, с. 37-42].

Жіночих семикласних пансіонів, що прирівнювалися до гімназій у Полтаві було два. У приватному пансіоні пані Ларцер навчалася в 1852 р. 13 вихованок, у 1855 р. – уже 49, а в 1863 р. їх було 83 [2, с. 216]. Повні пансіонерки платили 85 крб. сріблом, а напівпансіонерки – 20. Із них дворянських дітей – 30, духовного звання – 4, дітей інших станів – 15. У пансіоні вдови штабс-ротмістра пані Катерини Алексєєнкової навчалася 24 вихованки [15]. В обох пансіонах у 1864 р. працювало 26 учителів та навчалася 60 учениць, у їх числі: із дворян – 54, духовного звання – 3, інших станів – 3 [2, с. 216]. Як свідчать наведені дані, чисельність учениць не була сталою. Жіночих пансіонів, які прирівнювалися до повітових училищ, було п'ять. Усі вони функціонували в повітових містах. У цих навчальних закладах у 1864 р. працювало 27 учителів та навчалася 160 учениць. Серед вихованок вихідці з дворян становили – 121, духовенства – 18, інших станів – 21 особу.

Жіночих пансіонів, що прирівнювалися до парафіяльних училищ, у Полтавській губернії було чотирнадцять. У 1864 р. там працювало 48 учителів, а навчалася 199 учениць. Серед учнів переважали вихованки з таких родин: дворянства – 137, духовенства – 14, інших станів – 48, єврейських – 11. Найбільша кількість учениць у 1864 р. була: у пансіонах пані Ольги Дейнекіної – 30, Маріанни Церницької – 24 (у Полтаві), Бороздіної – 33 (у Кременчуці), Бондаревської – 3 (у Золотоноші), Навроцької – 4 (у Кобеляцькому повіті) [14]. У 1864 р. відкрилося ще три таких пансіони: один у Полтаві та два в Пирятинському повіті.

Джерела свідчать, що у Полтавській губернії в середині XIX ст. [3; 11, арк. 11-15; 12, арк. 22-36; 13, арк. 550-570] діяли приватні школи для освіти дівчат. Пансіон А. Халанської, відкритий у 1844 р., давав освіту переважно дітям дворян. За пансіонерок вносилася сума в розмірі 100 крб. сріблом, а напівпансіонерок – 60 крб. сріблом на рік. Власниця закладу О. Дейнекіна навчала також переважно дітей із дворянських сімей. У 1855 р. в пансіоні навчалася дітей дворян і обер-офіцерів – 26, духовного звання – 1, купців – 5.

Утримання повної пансіонерки коштувало 100 крб. сріблом, а напівпансіонерки – 60 крб. сріблом на рік. У місті Хорол Полтавської губернії у 1845 р. функціонував пансіон Варвари Боровиковської. Плата за навчання була досить помірною (26 крб. сріблом), але учениць навчалось дуже мало. У 1855 р. у пансіоні було троє дітей. Заснування пансіону дворянки Горжевської відбулося у 1846 р. у м. Кременчук. Засновниця для школи орендувала будинок, а також протягом багатьох років матеріально допомагала навчально-виховному закладу. В кількісному відношенні переважали дворянські діти. У 1855 р. їх нараховувалося 20, а дітей купців – 3. Поміщиця А. Навроцька заснувала свій заклад у 1852 р. у Кобеляцькому повіті. Незважаючи на невисоку плату за навчання (40 крб. сріблом), у ній навчалось у 1852 р. всього 5 дітей. У Гадяцькому повіті пансіон поміщиці Н. Біголієль був заснований у 1853 р. Засновниця орендувала будинок для пансіону. Майже всі учні були вихідцями з дворянських сімей. Удова титулярного радника М. Чорна відкрила пансіон у 1854 р. у м. Снятин Лубенського повіту. Пансіон розміщувався в будинку засновниці. У 1855 р. у ньому навчалось 14 дітей дворян та обер-офіцерів. Таким чином, пансіони зробили помітний внесок у виховання та освіту в основному дворянства і обер-офіцерів, у формування службової та культурної еліти. Основне значення цих навчальних закладів полягало в наданні вихованцям орієнтованої підготовки до державної служби та енциклопедичної освіти. Це давало можливість таким навчальним закладам формувати особистість, здібності молодих дворян і досягнення успіху в подальшій діяльності.

Закон «Про дарування прав з відбування військової повинності», виданий у 1883-1884 рр., гарантував права спочатку лише учням урядових навчальних закладів, а потім – їх отримали й вихованці приватних училищ. Для отримання цих прав потрібно було дотримуватися певних норм. Курс перших шести класів повинен повністю збігатися з програмою урядових навчальних закладів; учителями повинні були працювати тільки особи, які мають право викладати в державних школах. Окрім того, приватна гімназія повинна була зробити чотири випуски. Іспити по закінченню чотирьох і шести класів проводилися в присутності депутатів від навчального відомства і на підставах, установлених для урядових навчальних закладів. Пільги по військовій повинності поширювалися лише на учнів приватних гімназій, прирівняних у своїх правах до державних навчальних закладів. Утративши право самостійно організовувати виховання і навчання учнів, ці гімназії набули певних переваг для своїх випускників.

Розвиток сфери приватної освіти призвів до того, що 1 липня 1914 р. було затверджено закон «Про приватні навчальні заклади, класи і курси МНО» (заклади, – які не користувалися правами державних навчальних закладів), відповідно до якого назву «приватний навчальний заклад» було замінено на «середній приватний навчальний заклад», а назву «приватний навчальний заклад другого розряду» та «приватний навчальний заклад третього розряду» – на «нижчий приватний навчальний заклад». Законом для органів місцевого самоврядування, церковної парафії, приватних організацій та осіб будь-якої статі визначалися порядок відкриття, змісту та ліквідації приватних навчальних закладів різного типу.

Відкривати приватні заклади дозволялося особам з двадцяти п'ятирічного віку, які мали російське підданство. Приватні заклади були загальноосвітні та спеціальні, причому перші з них могли з'єднуватися зі спеціальними або професійними, а класи і курси могли відкриватися при навчальних закладах або окремо. Приватні навчальні заклади, класи і курси поділялися на три розряди: 1) нижчі, об'єм навчання в яких не перевищував курсу вищих початкових училищ або державних ремісничих училищ; 2) середні, курс навчання вищий, ніж в інших, але не більший, ніж у гімназіях та інших державних середніх навчальних закладах; 3) вищі, курс навчання вищий, ніж у гімназіях та інших середніх навчальних закладах[8, с. 5].

Навчальні заклади, що створювалися з курсом нижчих закладів, почали відноситися до середнього розряду. Існували навчальні заклади: окремими (для чоловічої або жіночої

статі) та змішаними. Дозвіл на навчання в середніх закладах надавався опікуном навчального округу. Мова викладання в пансіонах встановлювалася засновником закладу. Російська мова і словесність, а також природнича історія і географія повинні були викладатися тільки державною мовою (російською). Обирати предмети викладання і навчальні програми мав право засновник закладу. У всіх навчальних закладах повинен вивчатися Закон Божий, у середніх і нижчих загальноосвітніх – російська мова, а в загальноосвітніх – природнича історія та географія, а також російська мова із церковнослов'янською (якщо входила в програму навчального закладу). Виховання та навчання у приватних пансіонах, за дослідженнями О. Лихачової, було консервативним та не вирізнялося різноманітністю. Так, у кращих і в посередніх пансіонах на першому місці стояли французька мова, постава і світські манери. Відкриваючи пансіон, власниці запевняли, що будуть прищеплювати вихованкам правила «найчистішої моралі при найсуворішому нагляді» [5, с. 209]. Засновнику навчального закладу надавалося право самому вибирати завідувача, викладачів та інших службовців, але при цьому повідомляти про свій вибір повітовій або міській раді. Контроль за навчанням у приватних навчальних закладах отримував опікун навчальних округів.

Архівні матеріали ЦДІА України в м. Києві свідчать, що ініціаторами та власниками приватних шкіл у другій половині XIX – на початку XX ст. у Полтавській губернії були особи різних соціальних станів, освітнього рівня, суспільного становища тощо [14; 15].

Утримувачами приватних навчальних закладів означеного періоду були особи, які не тільки мали ґрунтовні професійно-педагогічні знання, а й безпосередньо працювали в тогочасних державних навчальних закладах. Найкращі умови для виховання дітей, як правило, надавалися в родинах учителів. Суспільне становище вчителя давало йому більше право мати пансіонерів, ніж будь-якій іншій особі [6, с. 26].

Отже, приватна освіта не була відособленою від загальної системи народної освіти. Держава прагнула до наслідковості між приватною і державною школою, зокрема в контексті введення обов'язкових предметів у навчальний процес приватних закладів освіти, використання затверджених урядом підручників і навчальних посібників, можливості продовження навчання у державних освітніх закладах. Уряд намагався контролювати всі аспекти організації навчально-виховного процесу, надаючи певну свободу приватним освітнім закладам. Прийняті урядові постанови чітко визначили механізм дії приватних осіб у галузі освіти, а саме: порядок відкриття приватних навчальних закладів, організацію навчально-виховного процесу, права та обов'язки їхніх власників і вчителів. Широкому розповсюдженню приватних шкіл і пансіонів на початковому етапі їх функціонування сприяло законодавче закріплення урядом юридичної основи організації закладів. Форми та методи навчально-виховної діяльності залежали від типу приватного навчального закладу, його кадрової і матеріальної бази, фінансових можливостей тощо.

Черговий наступ уряду відбувся у кінці 60-х – 80-х рр. XIX ст., який позначився на процесі розвитку демократично налаштованих приватних навчальних закладів посиленням русифікаторської політики царського уряду. Особливістю урядової політики в цей період було поновлення урядової реакції, що полягала в нагляді за приватною діяльністю, спрямованою на розвиток вітчизняної школи, а також у встановленні політичного стеження за власниками та вчителями приватних шкіл. Найсприятливішим періодом у розвитку приватної ініціативи були 90-ті рр. XIX – початок XX ст., коли було прийнято законодавчі акти, що юридично закріплювали, а отже, офіційно визнавали право участі приватних осіб у розбудові системи освіти. Відбулася поява нових типів приватних навчальних закладів (курсів, «нових шкіл» тощо); інтенсивне зростання кількості приватних училищ як професійного, так і класичного рівня.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Алешинцев И. История гимназического образования в России (XVIII-XIX вв.) / И. Алешинцев. – СПб.: Изд. О. Богдановой, 1912. – 352 с.

2. Бодянский П.И. Памятная книжка Полтавской губернии за 1865 год / П.И. Бодянский. – Полтава, 1865.
3. Друганова О.М. Динаміка мети виховання дівчат у вітчизняних приватних навчальних закладах (кінець XVIII – початок XX століття) / О.М. Друганова // Теорія та методика навчання та виховання: зб. наук. пр. – Х., 2011. – Вип. 30. – С. 38-48.
4. Левченко І.М. Роль народної ініціативи в розвитку початкової та середньої освіти на Лівобережній Україні в 1825-1860 рр.: дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / Інна Миколаївна Левченко. – Запоріжжя, 2002. – 203 с.
5. Лихачева Е.О. Материалы для истории женского образования в России (1828–1856) / Е.О. Лихачева. – СПб.: Тип. М.М. Стасюлевича, 1895. – 271 с.
6. Пансионы как воспитательные заведения // Педагогическое обозрение. – 1869. – № 8. – С. 22-32.
7. Перетятко О.В. Ідеї реформаторської педагогіки в діяльності приватних початкових та середніх шкіл Харківської губернії (1890-1917 рр.): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Олена Валеріївна Перетятко. – Суми, 2001. – 215 с.
8. Правила о частных учебных заведениях, классах и курсах МНП, не пользующихся правами правительственных ученых заведений / Т. Лубенец. Закон о частных учебных заведениях, классах и курсах МНП, с приложением Закона об изменении некоторых узаконений о частных мужских и женских гимназиях, прогимназиях и реальных училищах. – К.: Книгоиздательство И.И. Самоненко, 1915. – С. 5.
9. Розенко Е. Частные школы в России в конце XIX – начале XX века / Е. Розенко // Преподавание истории в школе. – 1991. – № 5. – С. 37-42.
10. Свод законоположений и распоряжений о частных училищах и домашнем обучении. – К.: Изд. неофиц. 1891. – 350 с.
11. ЦДІА України у м. Києві. – Ф. 707. – Оп. 19. – Спр. 60. – Арк. 11-15.
12. ЦДІА України у м. Києві. – Ф. 707. – Оп. 20. – Спр. 19. – Арк. 22-36.
13. ЦДІА України у м. Києві. – Ф. 707. – Оп. 22. – Спр. 65. – Арк. 550-570.
14. ЦДІА України у м. Києві. – Ф. 707. – Оп. 27. – Спр. 360.
15. ЦДІА України у м. Києві. – Ф. 707. – Оп. 28. – Спр. 108.

REFERENCES

1. Aleshintsev I. Istoriya gimnazicheskogo obrazovaniya v Rossii (KhVIII-KhIKh vv.) / I. Aleshintsev. – SPb.: Izd. O. Bogdanovoy, 1912. – 352 s.
2. Bodyanskiy P.I. Pamyatnaya knizhka Poltavskoy gubernii za 1865 god / P.I. Bodyanskiy. – Poltava, 1865.
3. Druhanova O.M. Dynamika mety vykhovannya divchat u vitchyznyanykh pryvatnykh navchalnykh zakladakh (kinets XVIII – pochatok KhKh stolittya) / O.M. Druhanova // Teoriya ta metodyka navchannya ta vykhovannya: zb. nauk. pr. – Kh., 2011. – Vyp. 30. – S. 38-48.
4. Levchenko I.M. Rol narodnoyi initsiatyvy v rozvytku pochatkovoyi ta serednoyi osvity na Livoberezhniy Ukrayini v 1825-1860 rr.: dys. ... kand. ist. nauk: 07.00.01 / Inna Mykolayivna Levchenko. – Zaporizhzhya, 2002. – 203 s.
5. Likhacheva E.O. Materialy dlya istorii zhenskogo obrazovaniya v Rossii (1828–1856) / E.O. Likhacheva. – SPb.: Tip. M.M. Stasyulevicha, 1895. – 271 s.
6. Pansiony kak vospitatelnye zavedeniya // Pedagogicheskoe obozrenie. – 1869. – № 8. – S. 22-32.
7. Peretyatko O.V. Ideyi reformatorskoyi pedahohiky v diyalnosti pryvatnykh pochatkovykh ta serednykh shkil Kharkivskoyi huberniyi (1890-1917 rr.): dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 / Olena Valeriyivna Peretyatko. – Sumy, 2001. – 215 s.
8. Pravila o chastnykh uchebnykh zavedeniyakh, klassakh i kursakh MNP, ne polzuyushchikhsya pravami pravitelstvennykh uchenykh zavedeniy / T. Lubenets. Zakon o chastnykh uchebnykh zavedeniyakh, klassakh i kursakh MNP, s prilozheniem Zakona ob izmenenii

nekotorykh uzakoneniy o chastnykh muzhskikh i zhenskikh gimnaziakh, progimnaziakh i rea'nykh uchilishchakh. – K.: Knigoizdatelstvo I.I. Samonenko, 1915. – S. 5.

9. Rozenko E. Chastnye shkoly v Rossii v kontse Kh1Kh – nachale KhKh veka / E. Rozenko // Prepodavanie istorii v shkole.– 1991. – № 5. – S. 37-42.

10. Svod zakonopolozheniy i rasporyazheniy o chastnykh uchilishchakh i domashnem obuchenii. – K.: Izd. neofits. 1891. – 350 s.

11. TsDIA Ukrayiny u m. Kyievi. – F. 707. – Op. 19. – Spr. 60. – Ark. 11-15.

12. TsDIA Ukrayiny u m. Kyievi. – F. 707. – Op. 20. – Spr. 19. – Ark. 22-36.

13. TsDIA Ukrayiny u m. Kyievi. – F. 707. – Op. 22. – Spr. 65. – Ark. 550-570.

14. TsDIA Ukrayiny u m. Kyievi. – F. 707. – Op. 27. – Spr. 360.

15. TsDIA Ukrayiny u m. Kyievi. – F. 707. – Op. 28. – Spr. 108.

Куценко Ю. Развитие частных пансионов Полтавской губернии во второй половине XIX - начале XX в.

В статье освещается развитие частных пансионов в Полтавской губернии и выясняются их особенности в системе тогдашних образовательных реформ.

Цель исследования – на основе изучения источников и достижений историографии выявить особенности развития частных пансионов в Полтавской губернии. В процессе обработки комплекса источников были использованы общенаучные методы: аналитический, обобщающий, индуктивно-дедуктивный, системный, метод актуализации и историко-типологический.

Возникновение в Украине частных пансионов прослеживается в первой трети XIX века. Пансионы – это закрытые частные учебные заведения, в которых не просто выкладывались предметы о различных науки, но и заодно ученики содержались и воспитывались. Во второй половине XIX в. такие заведения теряют свою популярность из-за конкуренции с женскими институтами, гимназиями и прогимназиями. Однако, они сохранили свое значение даже в начале XX в. в провинциальных городах, где были распространены женские средние школы. Женские пансионы в Полтавской губернии, как и всей Украины в период с 1812 по 1836, имели характер закрытых сословных учебных заведений. Они предназначались для обучения и воспитания детей высших слоев населения - дворян, купцов двух высших гильдий и обер-офицеров. Только в 1878 к ним позволяло принимать дочерей всех сословий, не облагаемое подушным налогом. Основание пансионов создало альтернативу домашний образованию, доступной только состоятельным представителям общества. К началу 60-х годов XIX века в Полтавской губернии действовало 24 частных учебных заведения. Сюда входили и женские частные пансионы, которые делились на три категории, приравнивались в гимназии, уездных и приходских училищ. Основное значение этих учебных заведений состояла в предоставлении воспитанникам ориентированной подготовки к государственной службе и энциклопедической образования. Это давало возможность таким учебным заведениям формировать личность, способности молодых дворян и достижения успеха в дальнейшей деятельности.

Ключевые слова: частные пансионы, женские пансионы, частные учебные заведения, основатель учебного заведения.

Kutsenko J. Development of private boarding-schools in the Poltava province in the late XIX-th - early XX-th century.

The article deals with the development of private boarding-schools in the Poltava province and elucidated their characteristics in the system of contemporary educational reforms.

The purpose of the research is on the basis of study of sources and historiography achievements clarify the features of private pensions in the Poltava province. During the processing of complex sources used general scientific methods: analytical, synthesis, inductive-deductive, system, method of updating historical and typological.

The emergence of private boarding-schools in Ukraine is seen in the first third of the XIX-th century. Pensions are the closed private schools, which just not only taught the subjects about different sciences, but at the same time, students were kept there and trained. In the second half of the XIX-th century such institutions are losing their popularity due to the competition with women's institutes, high schools and pre-high school. However, they retained their value even in the early XX-th century in provincial towns where were not widespread common schools for women. Women boarding-schools in the Poltava province, as well as all of Ukraine from 1812 to 1836, had the character of closed class education. They were intended for training and education of children of a higher stratum of society - nobles, merchants of two top guilds and senior officers. Only in 1878 it was allowed to take the daughters of all classes, not coated capitation tax. Foundation of boarding schools has created an alternative to home education, accessible only to wealthy members of a society. Up to the beginning of 60-ies of the XIX-th century in the Poltava province, there were 24 private schools.

Keywords: *private boarding-schools, women's pensions, private schools, the founder of the institution.*

Одержано 13.11.2014.